

מבט על, גיליון 584, 4 באוגוסט 2014

הסדרה עדיפה על חד-צדדיות

עודד ערן

בפני ממשלת ישראל כמה אופציות לסיום המבצע הצבאי בעזה. שתי הראשיות, בקווים כלליים, הן: הסדרה באמצעות מערכת בינלאומית והכרזה חד-צדדית שהמבצע הסתיים וישראל מסיגה את כוחותיה. לכל אחת משתי אלה יתרונות וחסרונות. בשיקול כולל נראה שעדיפה דרך ההסדרה.

יתרונות הסיום החד-צדדי

1. ישראל שומרת לעצמה חופש החלטה כמעט מלא מתי ובאילו תנאים היא מפסיקה את המאמץ המלחמתי ועל אילו אירועים ביטחוניים, שהצד השני יוזם, היא מגיבה. ישראל שומרת לעצמה חופש פעולה רחב למדי מאחר שלא קיבלה על עצמה התחייבות מפורשת שלא לנקוט בפעולה צבאית כלשהיא.
2. ישראל נענית לתביעות הנשמעות מגורמים שונים בזירה הבינלאומית, הקוראים להפסקת אש מידית.
3. ישראל אינה מתחייבת לאף גורם בעזה, באזור או במערכת הבינלאומית על מהלכים מדיניים או אחרים מול עזה עצמה, מול הפלסטינים או מול מערכת בינלאומית כלשהיא.
4. בהקשר הפוליטי הפנימי, מונעת הממשלה מעצמה את הביקורת הצפויה מהימין הפוליטי שהיא שילמה מחיר פוליטי לחמאס ולגורמים אחרים כגון הרשות הפלסטינית, מצרים או ארצות הברית, במישורין או בעקיפין, כדי להגיע לסיום מוסכם של העימות הצבאי.
5. בשלב זה, היא מקצרת את שהות הכוחות הצבאיים בשטחי עזה ובוודאי באלו מרובי האוכלוסייה, הכרוכה במספר נפגעים גדול הן בקרב כוחותינו והן בקרב האוכלוסייה האזרחית.

חסרונות המהלך החד-צדדי

1. המהלך אינו מחייב אף אחד מהצדדים הנוגעים ישירות לעימות הצבאי – חמאס, הרשות הפלסטינית, מצרים או האו"ם – במהלכים מסוימים או בדרך התנהלות מסוימת בעתיד.
2. המהלך חד-צדדי של הסגת הכוחות אינו נוגע בחלק מהגורמים ברקע להיווצרות המצב כגון הסגר המוטל על עזה.
3. המהלך החד-צדדי יזכה אולי לברכה רפויה, זמנית וחלקית, מצד הקהילה הבינלאומית הרלוונטית לנושא אבל אלו לא יוכלו להשתוות ליתרונות המדיניים של פעולה מדינית משולבת עם גורמים מרכזיים במערכת הבינלאומית.
4. התשתית הצבאית שבה צה"ל לא סיים את הטיפול תישאר ללא מענה ואפילו חלקי שאותו ניתן היה להשיג בהסדרה באמצעות מערכת בינלאומית.
5. בהעדר כל הסדרה כוללת ומלאה עד כמה שניתן, המהלך החד-צדדי הוא בבחינת אתנחתא עד לסיבוב הבא. אין בו ניצול של ההישגים הצבאיים והפסיכולוגיים שהושגו, כדי לנסות ולמנף אותם להסדר ארוך טווח, יחסית.

לחילופין, היתרונות של הסדרה באמצעות המערכת המדינית, האזורית והבינלאומית, מחייבים חשיבה שונה המכוונת לטווחי זמן ארוכים יותר והסתכנות שעל אף היתרונות הגלומים בה, עלולה ישראל למצוא את עצמה באותו מצב שאליו היא עלולה להיקלע אם תנקוט במהלך חד צדדי.

יתרונות וחסרונות ההסדרה

1. בהכנות להסדרה יכולה ישראל להציג את מלוא תביעותיה למניעת היווצרותה של התשתית הצבאית בעזה. תביעות אלו מתייחסות לחיסולה של תשתית זו ולפירוזה של עזה בעתיד. ישראל יכולה לתבוע מעורבות בבקרה ובהרכב המנגנונים שיוקמו, כדי לעקוב ולוודא את ביצוע ההסדרים השונים. הבעייתיות של הסדרים אלו מוכרת מהחלטות מועצת הביטחון הקודמות, שהתייחסו ללבנון ועזה, וניתן ליישם את הלקחים שהופקו. הקשיים בעניין זה ברורים. יש להניח שלא כל תביעותיה של ישראל תתקבלנה ושכל מנגנון בקרה – ואפילו כזה שישראל תהיה שותפה לו – לא יוכל למנוע לחלוטין חידוש, ולו חלקי, של התשתית הצבאית בעזה.
2. במהלך המבצע נוצרה זהות אינטרסים עם גורמים אזוריים כגון מצרים, הרשות הפלסטינית וירדן. אינטרסים אלו נוגעים למצב בעזה, ליחסים עם גורמים אזוריים אחרים ובמיוחד תורכיה וכן ליחסים המורכבים עם ארצות הברית. זהות אינטרסים זו אמנם לא תעלם, גם אם ישראל תבחר במהלך חד-צדדי, אבל כל הגורמים האחרים יעדיפו את המטריה הבינלאומית של ההסדרה. מבחינתה של ישראל במאזן השותפות עם מצרים ואולי גם עם הרשות יש יתרונות וחסרונות. החיסרון הבולט, הוא הצורך להתחשב בשותף המצרי וכן באינטרסים ובצרכים שלו ובמיוחד לאפשר לו להדוף טענות שהוא משתף פעולה עם ישראל. מאידך – במציאות החדשה הנוצרת במזרח התיכון יש ערך מוסף לשותפות עם מדינה ערבית בכירה כמצרים ובעקיפין – גם עם משטרים אחרים באזור.
3. ההסדרה באמצעות מערכת בינלאומית תחייב גם התמודדות של ישראל עם חלק מתביעות חמאס, שכן יש לצאת מנקודת מוצא שהגורמים האזוריים, כולל אלו שלהם זהות אינטרסים עם ישראל, לא יוכלו להתעלם מן המציאות ששררה בעזה לפני המערכה הצבאית ושהוחרפה במהלכה. אחד הקשיים שישראל תיאלץ להתמודד עמם, באם תנקוט בנתיב ההסדרה, הוא הצלחה חלקית ואולי אף כישלון במאמץ לתעל את הטיפול הישראלי, האזורי והבינלאומי בבעיות היסוד של עזה, שלא באמצעות חמאס. המאמץ לבטל או לצמצם את חלקו של חמאס אכן צריך להיעשות אולם ההנחה צריכה להיות שהצלחה מלאה אינה מובטחת אף שמהלך של הסדרה עדיין עדיף על חד-צדדיות.

את נכונותה של ישראל למאמץ מקיף של שיקום עזה יש ללוות בנכונות לאמץ בהדרגה, ובכפוף ליישום צעדי הפרוק והפרוז, צעדים שלכאורה ייראו כקבלת תביעות חמאס. הרחבת אזור הדיג בחוף עזה, למשל, אינה תביעה בלתי סבירה. היא אמנם תקשה על חיל הים בביצוע המעקב על ספינות גם אם הן ספינות דיג בלבד, אך יש להניח שאם ההרחבה תיושם בהדרגה יוכל חיל הים לעמוד במשימה. גם את נושא "הסרת המצור" ניתן לפרק לשורה של הקלות שגם הן תהיינה בבקרה מלאה של ישראל ובהתאם לבצוע סעיפים אחרים של ההסדרה. כך למשל ניתן להתחיל כבר עתה בכניסה של עזתים לצרכי טפול רפואי ובהמשך לביקורים של קבוצות אוכלוסין מסוימות בשטחי יהודה ושומרון. ניסיון העבר מלמד שהחמאס ניצל לרעה את מוסדות הסיוע הבינלאומי ואת הסכמת ישראל להכנסת מלט, משל, לעזה. את כל השאלות האלו יש לכלל במסגרת תביעותיה של ישראל לבקרה הדוקה בצד הסכמתה לשיקום מקיף של עזה.

יש לדחות בשלב זה תביעות לבניית תשתיות אסטרטגיות כגון נמל ושדה תעופה עד להתבהרות התמונה הפנים-פלסטינית, התמונה הביטחונית ובירור מעמיק של ההיתכנות הכלכלית של הפרויקטים האלו. הערה זו אינה מתייחסת לפרויקטים דחופים בתחום החשמל, המים והזיהום הסביבתי.

הסדרה כזו תתאפשר רק אם ישראל תהיה מוכנה לבדוק את היתכנותה ולערוך, אחרי הבדיקה, את מאזן יתרונותיה וחסרונותיה, ובוודאי את שקלול הסיכונים שהיא תיטול באם תבחר בדרך זו. הדרך שבה בחרה ישראל לטפל בסוגית עזה מאז שחמאס כפה את עצמו על רצועת עזה לא נשאה את התוצאות המצופות גם לאחר שני מבצעים צבאיים נרחבים. יש כמובן לציין שלא על ישראל מוטלת האחריות למצב הנוכחי בעזה אך אין הדבר פוטר את ממשלת ישראל מן הניסיון לחפש פתרון מקיף, העשוי להביא לתוצאות חיוביות יותר. בשיתוף הפעולה שייווצר בהסדרה כזו עם הגורמים האזוריים והבינלאומיים יש חשיבות רבה. השיפור במצבה של ישראל, שתביא הצגת הסדרה כזו לקהילה הבינלאומית והיכולת לפתח ערוצים חיוביים ואיתנים עם שחקנים אזוריים, הם נכסים שאין להפחית בערכם.

המונח הסדרה באמצעות מערכת בינלאומית יכול להתייחס לאו"ם, לקואליציה של מדינות מעוניינות או לכל שילוב שייתן מענה לצרכים של ישראל מצד אחד ולצרכים של האוכלוסייה העזתית, שאינה מעורבת ישירות בטרור, על אף הקושי ליישם אבחנה זו.